

Mechanizm tworzenia i rozwiązywania rezerw w podmiotach gospodarczych – ujęcie bilansowo-podatkowe

Streszczenie

Rezerwy to zagadnienie z pogranicza prawa i ekonomii. Stanowią złożoną kategorię bilansowo-podatkową. Mają charakter szacunkowy i w związku z tym przysparzają wielu problemów kierownictwu jednostki. Stąd zazwyczaj są tworzone w zbyt małym zakresie. Charakteryzują się niepewnością – co do kwoty i terminu zapłaty zobowiązania. Rezerwy stanowią narzędzie zarządzania ryzykiem. Mają zabezpieczyć jednostkę gospodarczą przed jego negatywnymi skutkami i zapewnić kontynuację jej działalności. Mają za zadanie zagwarantować wiarygodny i rzetelny obraz sytuacji majątkowo-finansowej podmiotu. Celem artykułu jest zaprezentowanie istoty rezerw, a także opisanie mechanizmu ich tworzenia i rozwiązywania. W artykule zostanie również dokonana analiza podatkowa rezerw.

Słowa kluczowe

rezerwa, ryzyko, niepewność, mechanizm tworzenia i rozwiązywania rezerw, wycena rezerw, ujęcie bilansowe, ujęcie podatkowe, narzędzie zarządzania ryzykiem, kontynuacja działalności, wiarygodny i rzetelny obraz sytuacji majątkowo-finansowej

Wprowadzenie

Podmioty prowadzące działalność gospodarczą w Polsce są zobligowane do stosowania ustawy o rachunkowości. Na jednostki te ustawa nakłada pewne obowiązki, m.in. stosowanie zasad rachunkowości. Jedną z podstawowych i mających kluczowe znaczenie jest zasada rzetelności sprawozdania finansowego. Podmioty ustawowo zobligowane do sporządzania sprawozdań finansowych mają za ich pomocą przedstawić swoją rzeczywistą sytuację majątkowo-finansową. Nie jest to zadanie łatwe, biorąc pod uwagę otoczenie i warunki, w jakich przychodzi jednostce funkcjonować. Należy pamiętać o tym, że elementem, który nieodłącznie towarzyszy prowadzeniu działalności gospodarczej, jest ryzyko – nie zawsze możliwe do przewidzenia. Nie można go też całkowicie wyeliminować. Jednak w stosunku do ryzyka dającego się przewidzieć można zastosować pewne narzędzia, które pozwolą na jego ograniczenie. Kategorią taką są rezerwy.

O aktualności omawianego problemu świadczy fakt, iż konieczność tworzenia rezerw dotyczy bardzo wielu podmiotów gospodarczych. Narzędzie to sprawia jednostkom wiele trudności, które wynikają m.in. z ich szacunkowego charakteru. Kolejne problemy dotyczące rezerw wiążą się z tym, że pojęcie to dotyczy zarówno prawa bilansowego, jak i podatkowego, które pełnią odmienne, często ze sobą sprzeczne role. W związku z tym kategoria ta jest przez nie inaczej postrzegana.

Rezerwy mają istotne znaczenie dla prawidłowego ustalania wyniku finansowego przedsiębiorstw.

Istota rezerw

Istota tworzenia rezerw przez podmioty gospodarcze wiąże się ściśle z pojęciem ryzyka i niepewności, które towarzyszą prowadzeniu działalności. Każde działanie podejmowane przez jednostkę przyniesie określone skutki w przyszłości. Jednak są one niepewne. Dla przedsiębiorstwa ta niepewność to ryzyko, które wiąże się z możliwością wystąpienia obciążeń o charakterze kosztów, strat i zobowiązań, a także obciążeniem wyniku finansowego jednostki¹.

Ujmowanie rezerw w księgach rachunkowych jest wynikiem rozpoznania i oceny ryzyka dokonanej przez kierownika jednostki². Należy pamiętać, że podstawą ich tworzenia może być jedynie takie ryzyko, którego zaistnienie można przewidzieć³.

Kreowanie rezerw jest oznaką przestrzegania przez przedsiębiorstwo zasad rachunkowości, tj.: zasady ostrożności, zasady współmierności przychodów i kosztów, zasady memoriału oraz zasady rzetelności sprawozdania finansowego.

Rezerwy to bardzo ważny instrument polityki bilansowej. Stanowią zabezpieczenie jednostki przed wystąpieniem przypuszczalnych zobowiązań w przyszłości, które są związane z aktualnie prowadzoną działalnością⁴. Pojęcie rezerw jest różnie rozumiane na gruncie prawa polskiego, regulacji międzynarodowej oraz w literaturze przedmiotu.

Definicja rezerw została zawarta w ustawie z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591 z późn. zm.). Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 21 ww. ustawy rezerwy to *zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne*.

¹ A. Kamela-Sowińska, *Rezerwy*, [w:] eadem (red.), *Zaawansowana rachunkowość finansowa – wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Rachunkowości, Poznań 2010, s. 78; I. Olchowicz, *Rachunkowość podatkowa*, wyd. 9, Difin, Warszawa 2011, s. 419; M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *Rezerwy w rachunkowości i podatkach*, Difin, Warszawa 2007, s. 8.

² M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 8; R. Niemczyk, *Księgowanie rezerw*, Wydawnictwo AD. Drągowski S.A., Warszawa 2007, s. 5.

³ I. Olchowicz, *op. cit.*, s. 419.

⁴ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 8.

Ustawowa definicja jest bardzo wąska i tożsama z jedną z podkategorii rezerw ukazywaną w literaturze – rezerwami klasycznymi (*sensu stricto*). Rezerwy te można podzielić na rezerwy na niepewne zobowiązania (o charakterze cywilnoprawnym – np. rezerwy na świadczenia emerytalne, oraz o charakterze publicznoprawnym – np. rezerwy na zobowiązania podatkowe), a także na rezerwy na straty z operacji gospodarczych w toku⁵. Rezerwy w ujęciu szerokim obejmują rezerwy na zobowiązania i straty, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów oraz rezerwy kapitałowe⁶.

W literaturze przedmiotu można zauważyć wiele różnych sposobów klasyfikacji rezerw w odniesieniu do różnych kryteriów. W ramach podstawowej klasyfikacji rezerwy są dzielone na bilansowe i niebilansowe oraz jawne i ciche⁷. Rezerwy bilansowe są wykazywane zarówno w księgach rachunkowych, jak i w bilansie jednostki. Powodują obciążenie wyniku finansowego. Rezerwy niebilansowe, w odróżnieniu od bilansowych, nie są – jak sama nazwa wskazuje – wykazywane w bilansie, natomiast można je dostrzec w informacji dodatkowej, jako korektę wartości aktywów trwałych i obrotowych (*in plus* oraz *in minus*). Są to tzw. odpisy aktualizujące⁸.

Rezerwy jawne to wszystkie rezerwy kreowane na podstawie aktów prawnych, a także umów i statutów podmiotów. Są one wykazywane w księgach rachunkowych oraz sprawozdaniach finansowych⁹. Z kolei rezerwy ciche nie są rejestrowane ani w księgach, ani w sprawozdaniach jednostki. Ich występowanie wiąże się ze swobodą wyboru sposobu wyceny aktywów i pasywów. Przejawiają się w tym, że szacowana wartość aktywów i pasywów jest zaniżana, natomiast zobowiązań i kosztów zawyżana. Powodem ich istnienia mogą być także błędy w szacowaniu wartości rezerw jawnych, czy też ich nieuzasadnione tworzenie¹⁰.

Można również dokonać podziału rezerw ze względu na rodzaj kapitału, którego są częścią. W tym przypadku wyróżnia się rezerwy będące częścią kapitałów własnych (rezerwy kapitałowe, rezerwy z zysku) oraz stanowiące część kapitału obcego (rezerwy na niepewne zobowiązania, rezerwy na koszty i straty).

Możliwości klasyfikacji rezerw w rachunkowości są bardzo rozbudowane. Różnorodne sposoby ich systematyzowania pozwalają poznać ich genezę i zrozumieć rolę, jaką pełnią w podmiotach gospodarczych.

⁵ L. Poniatowska, *Klasyczne rezerwy rachunkowości i bierne rozliczenia międzyokresowe – część I*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2004, nr 9, s. 9, [cyt. za:] A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 101.

⁶ Z. Messner (red.), *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo AE w Katowicach, Katowice 2004, s. 432, [cyt. za:] A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 100.

⁷ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 14-15.

⁸ *Ibidem*, s. 16.

⁹ A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 130; M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 21.

¹⁰ A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 130-131; M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 21-22.

Znaczenie rezerw wiąże się z funkcjami, jakie pełnią. Do podstawowych należą¹¹: ograniczanie ryzyka gospodarczego, kształtowanie wyniku finansowego jednostki oraz kreowanie warunków rozwoju przedsiębiorstwa.

Rezerwy wpływają na utrzymanie stabilności finansowej podmiotów¹², a także chronią obrót kapitałowy przedsiębiorstw¹³. Rola, jaką jest ograniczanie ryzyka gospodarczego, sprowadza się do zagwarantowania jednostce kontynuowania działalności. Podmiot powinien przeciwdziałać lub minimalizować prawdopodobne negatywne skutki ryzyka. W tym celu powinien tworzyć rezerwy. Są one oznaką przezorności kierownictwa jednostki¹⁴.

Rezerwy pełnią także istotną rolę w prawidłowym kształtowaniu wyniku finansowego jednostki. Ich tworzenie pozwala na ustalenie rzetelnego wyniku finansowego przedsiębiorstwa za dany okres obrachunkowy¹⁵. Rezerwy jako kategoria kosztowa obniżają wynik finansowy. Podmioty zabezpieczają jego część na pokrycie przewidywanych zobowiązań, strat lub kosztów, które zaistniały w danym okresie, a których poniesienie nastąpi w późniejszych okresach¹⁶.

Rezerwy wpływają na budowanie zrównoważonego wzrostu przedsiębiorstwa¹⁷. Oddziałują na kształtowanie wiarygodności płatniczej, poprawę rentowności i płynności finansowej podmiotu¹⁸.

Rezerwy mają fundamentalne znaczenie dla zachowania kapitału przedsiębiorstwa. Ich zadaniem jest takie przedstawienie ryzyka w systemie rachunkowości, aby odzwierciedlić wierny i rzetelny obraz sytuacji majątkowo-finansowej jednostki oraz zabezpieczyć środki na utratę wartości aktywów. Ma to umożliwić odtwarzanie kapitału z okresu na okres¹⁹.

O znaczeniu rezerw świadczy fakt, iż podmioty gospodarcze przeznaczają olbrzymie środki na tworzenie rezerw. Główny Urząd Statystyczny w 2019 r. przedstawił bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych za 2018 r. Z danych wykazanych

¹¹ A.N. Duraj, *Funkcje rezerw w przedsiębiorstwie*, „Ekonomia. Rynek, Gospodarka, Społeczeństwo” 2003, nr 11, s. 35, <http://ekonomia.wne.uw.edu.pl/ekonomia/getFile/532> [dostęp: 25.01.2020].

¹² J. Gierusz, M. Gierusz, *Rezerwy w prawie bilansowym i handlowym*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego” 2009, nr 4/1, t. 7, s. 43, http://jmf.wzr.pl/pim/2009_4_1_3.pdf [dostęp: 25.01.2020].

¹³ A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 99.

¹⁴ A.N. Duraj, *op. cit.*, s. 35-36.

¹⁵ R. Niemczyk, *op. cit.*, s. 10.

¹⁶ A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 99.

¹⁷ A.N. Duraj, *op. cit.*, s. 41.

¹⁸ A. Szmerekiet, *Rezerwy w polityce stabilnego rozwoju przedsiębiorstwa*, materiały konferencyjne: *Perspektywy rozwoju rachunkowości, auditingu i analizy finansowej*, Uniwersytet Gdański, Sopot 1999, s. 203, 205, [cyt. za:] A.N. Duraj, *op. cit.*, s. 42.

¹⁹ K. Klimczak, *Istota i zakres przedmiotowy rezerw w rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 58, nr 114, s. 153, <https://docplayer.pl/67761878-Istota-i-zakres-przedmiotowy-rezerw-w-rachunkowosci.html> [dostęp: 25.01.2020].

w raporcie²⁰ wynika, że na koniec 2018 r. kapitały własne przedsiębiorstw wyniosły 1509,5 mld zł (o 4% więcej niż na koniec 2017 r.), z kolei zobowiązania i rezerwy na zobowiązania – 1543,6 mld zł (wzrost o 5,3%). Same rezerwy na zobowiązania osiągnęły kwotę 115,8 mld zł, w tym 28,7 mld zł stanowiły rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Mechanizm tworzenia i rozwiązywania rezerw w krajowym prawie bilansowym

Podstawowym aktem prawnym regulującym pojęcie rezerw w polskim prawie bilansowym jest ustawa o rachunkowości (Dz. U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591 z późn. zm., dalej jako u.r.). Ustawodawca w bardzo obszerny sposób zaprezentował pojęcie rezerw. Ustawa ta obejmuje swym zakresem problematykę ujmowania rezerw na zobowiązania, biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, rezerw kapitałowych, a także korekt wartości aktywów.

Z art. 10 ust. 3 u.r. wynika, iż w kwestiach nieuregulowanych lub niewystarczająco wyjaśnionych w ww. źródle jednostki organizacyjne mogą korzystać z krajowych standardów rachunkowości wydawanych przez Komitet Standardów Rachunkowości. Należy jednak pamiętać, że mają one charakter pomocniczy – prymat ustawy o rachunkowości. Główne znaczenie w odniesieniu do rezerw ma Krajowy Standard Rachunkowości Nr 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe” (Dz. Urz. Min. Fin. z dnia 7 kwietnia 2014 r. – poz. 12, dalej jako KSR).

Jak już wcześniej wspomniano, rezerwy to *zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne*²¹. Obowiązek tworzenia rezerw ma związek ze stosowaną przez przedsiębiorstwa zasadą ostrożnej wyceny (art. 7 ust. 1 u.r.). Wedle tego przepisu w wyniku finansowym podmiotu gospodarczego należy uwzględnić rezerwy na znane ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń. Jest to obligatoryjne również wtedy, gdy rezerwy zostały wykazane między dniem bilansowym a dniem, w którym faktycznie następuje zamknięcie ksiąg rachunkowych. KSR 6 precyzuje genezę zaistnienia tego obowiązku. Jak wskazuje § 2 ust. 7 i 8 ww. standardu, rezerwy tworzy się zgodnie z obowiązkiem prawnym lub zwyczajowo oczekiwanym obowiązkiem handlowym. Jest on wywoływany przez zdarzenie obligujące, które wymusza na jednostce wypełnienie tego obowiązku. Z sytuacją taką mamy do czynienia, jeżeli wypełnienie

²⁰ Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych za 2018 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5502/9/18/1/bilansowe_wyniki_finansowe_podmiotow_gospodarczych_za_2018.pdf [dostęp: 25.01.2020].

²¹ Art. 3 ust. 1 pkt 21 u.r.

obowiązku może być wyegzekwowane na drodze prawnej lub zdarzenie stwarza uzasadnione oczekiwanie stron trzecich, że jednostka wywiąże się z tego obowiązku (zwyczajowo oczekiwany obowiązek)²². Jednostka musi obligatoryjnie utworzyć rezerwę, jeżeli „występuje na tyle duże prawdopodobieństwo, że zajdzie konieczność wywiązania się jednostki z ciążącego na niej obowiązku, a koszty lub straty wymagające poniesienia dla wywiązania się z tego obowiązku są na tyle znaczące, że ich nieuwzględnienie w wyniku finansowym tego okresu, w którym obowiązek powstał, spowodowałoby istotne zniekształcenie obrazu sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego jednostki”²³.

Pierwszą kategorią rezerw ukazaną w ustawie o rachunkowości są rezerwy na zobowiązania. Są one ustalane przez podmiot w racjonalnej wysokości, przy uwzględnieniu zasady ostrożnej wyceny (art. 7 ust. 1 u.r.). Kluczowym zagadnieniem staje się w tym przypadku zobowiązanie. Aby zaistniało, obowiązek zrealizowania świadczenia musi wynikać z przeszłych zdarzeń, samo wykonanie musi pociągać za sobą zużycie aktywów należących do podmiotu, a jego wartość musi być oszacowana w sposób wiarygodny²⁴.

Wedle art. 35d ust. 1 u.r. „rezerwy tworzy się na:

- 1) pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa przyszłe zobowiązania, których kwotę można w sposób wiarygodny oszacować, a w szczególności na straty z transakcji gospodarczych w toku, w tym z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń, operacji kredytowych, skutków toczącego się postępowania sądowego;
- 2) przyszłe zobowiązania spowodowane restrukturyzacją, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów jednostka jest zobowiązana do jej przeprowadzenia lub zawarto w tej sprawie wiążące umowy, a plany restrukturyzacji pozwalają w sposób wiarygodny oszacować wartość tych przyszłych zobowiązań”.

Tworzenie rezerw na zobowiązania powinno się odbywać pod koniec roku, za który jednostka sporządza sprawozdanie finansowe. W celu wiarygodnego oszacowania²⁵ należy wziąć pod uwagę nie tylko ryzyko i niepewność trwale związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz skutki przyszłych zdarzeń, ale także fluktuacje wartości pieniądza w czasie²⁶. Wysokość rezerwy powinna być stale kontrolowana i ewentualnie skorygowana²⁷. Odpowiedzialność w tym zakresie ciąży na kierownictwie, które opiera się na własnych doświadczeniach lub/i korzysta z ekspertyz autonomicznych rzeczoznawców.

²² § 2 ust. 6 KSR 6.

²³ § 2 ust. 2 KSR 6.

²⁴ R. Niemczyk, *op. cit.*, s. 24-25; § 3 ust. 3 KSR 6.

²⁵ Szczegółowe wytyczne dotyczące szacowania kwoty rezerwy zostały przedstawione w dalszej części artykułu (zob. *Wycena rezerw według krajowego i międzynarodowego prawa bilansowego*).

²⁶ R. Niemczyk, *op. cit.*, s. 25-27.

²⁷ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 27.

Dodatkowych przesłanek ułatwiających oszacowanie kwoty rezerwy dostarczają zdarzenia po dacie bilansu²⁸.

Rezerwy, zgodnie z art. 35d ust. 2 u.r., są zaliczane do pozostałych kosztów operacyjnych, kosztów finansowych lub strat nadzwyczajnych²⁹.

Do podkategorii rezerw na zobowiązania należą: rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego, rezerwy aktuarialne, rezerwa na restrukturyzację działalności przedsiębiorstwa oraz pozostałe rezerwy na zobowiązania (m.in.: rezerwa na naprawy gwarancyjne i rękojmię, rezerwa na zobowiązania z tytułu ochrony środowiska, rezerwa na skutki toczącego się postępowania sądowego, rezerwa z tytułu umów powodujących obciążenia).

Szczególnym rodzajem rezerw na zobowiązania, mającym istotne znaczenie w kontekście podatkowego ujęcia rezerw, jest rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Ujmowanie tych rezerw jest związane z wystąpieniem różnic przejściowych między wynikiem finansowym a podstawą opodatkowania. Różnice te mają swoje źródło w niejednorodnych rozwiązaniach odnoszących się do prowadzenia ewidencji dla celów rachunkowych (u.r.) i podatkowych (ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych) oraz spowodowanej tym konieczności prowadzenia oddzielnych ewidencji dla tych celów³⁰. Rezerwa ta jest tworzona, jeżeli wystąpią dodatnie różnice kursowe. Z sytuacją taką mamy do czynienia w dwóch przypadkach: gdy wartość księgowa aktywów przewyższa ich wartość podatkową lub wartość księgowa zobowiązań jest niższa od ich wartości podatkowej. Wedle art. 37 ust. 5 u.r. „rezerwę z tytułu odroczonego podatku dochodowego tworzy się w wysokości kwoty podatku dochodowego, wymagającej w przyszłości zapłaty, w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych, to jest różnic, które spowodują zwiększenie podstawy obliczenia podatku dochodowego w przyszłości. Obowiązek kreowania takiej rezerwy nie dotyczy podmiotów, które nie są zobligowane do corocznego poddawania badaniu oraz ogłaszania sprawozdań finansowych”³¹.

Kolejną, po rezerwach na zobowiązania, kategorią zawartą w krajowych przepisach prawa bilansowego są bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów. Jest to *quasi*-rezerwa tworzona na pokrycie przypuszczalnych kosztów mających związek z uzyskanymi

²⁸ G.K. Świdorska (red.), *Wzorcowy plan kont z komentarzem do ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, wyd. II rozszerzone, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 500.

²⁹ W rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 33 u.r. straty nadzwyczajne to straty powstające w bankach, zakładach ubezpieczeń, zakładach reasekuracji oraz spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych. W pozostałych jednostkach rezerwy tworzone na zobowiązania wynikające ze zdarzeń losowych są zaliczane do pozostałych kosztów operacyjnych (art. 3 ust. 1 pkt 32 lit. i u.r.).

³⁰ *Aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego*, <https://mikroporady.pl/porady/aktywa-i-rezerwy-z-tytułu-odroczonego-podatku-dochodowego> [dostęp: 09.02.2020].

³¹ Art. 37 ust. 10 u.r.

przychodami, przypadających na bieżący okres sprawozdawczy, które nie zostały jeszcze poniesione³². Na koszty danego okresu mogą się również składać koszty kolejnych okresów. Stąd też bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów są określane w literaturze mianem „rezerw na koszty przyszłych okresów”. Ich dokonywanie to rozliczanie kosztów w czasie. Istotą tego działania jest zabezpieczenie kosztów bieżącego okresu przed zniekształceniem³³.

Zgodnie z art. 39 ust. 2 u.r. „jednostki dokonują biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów w wysokości prawdopodobnych zobowiązań przypadających na bieżący okres sprawozdawczy, wynikających w szczególności:

- 1) ze świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez kontrahentów jednostki, a kwotę zobowiązania można oszacować w sposób wiarygodny;
- 2) z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń na rzecz pracowników, w tym świadczeń emerytalnych, a także przyszłych świadczeń wobec nieznanych osób, których kwotę można oszacować w sposób wiarygodny, mimo że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana, w tym z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku. Zobowiązania ujęte jako bierne rozliczenia międzyokresowe i zasady ustalania ich wysokości powinny wynikać z uznanych zwyczajów handlowych”.

Zobowiązania przedstawione w punkcie 2 tego artykułu są w bilansie jednostki zaliczane do rezerwy na zobowiązania (art. 39 ust. 2a u.r.) – np. rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne oraz rezerwa na naprawy gwarancyjne i rękojmię. Pomimo tego między rezerwami *sensu stricto* a biernymi rozliczeniami międzyokresowymi kosztów występują liczne różnice. Wśród podstawowych można wskazać:

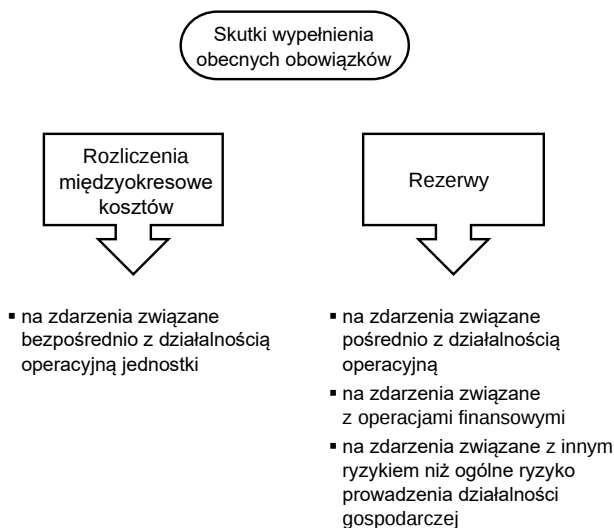
- 1) odmienną istotę – rezerwy *sensu stricto* stanowią zabezpieczenie jednostki przed skutkami ryzyka gospodarczego, a bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów to pozycje rozliczane w czasie;
- 2) zróżnicowane cele – rezerwy mają za zadanie uwiarygodnić wartość zadłużenia podmiotu, natomiast bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów powodują przypisanie kosztów do właściwego okresu sprawozdawczego;
- 3) podstawę ich tworzenia – w przypadku rezerw jest to zasada ostrożności (art. 7 ust. 1 u.r.), a w przypadku biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów zasada współmierności przychodów i kosztów (art. 6 ust. 2 u.r.);
- 4) rozwiązywanie rezerw – w odniesieniu do klasycznych rezerw skutkuje zwiększeniem przychodów operacyjnych lub/i finansowych, natomiast rozwiązanie biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów to ujemna korekta kosztów działalności.

³² A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 113.

³³ R. Niemczyk, *op. cit.*, s. 16.

Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, w przeciwieństwie do klasycznych rezerw, dotyczą podstawowej działalności operacyjnej (rys. 1). Ich wartość jest określana z dużo większą dokładnością niż wartość rezerw *sensu stricto*. Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów zmniejszają koszty okresu, w którym nie powstały³⁴.

Rys. 1. Rezerwy a bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów

Źródło: opracowanie własne na podstawie KSR 6.

Zasady ujmowania, wykorzystywania oraz rozwiązywania zarówno rezerw, jak i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów zostały przedstawione w KSR 6.

Wedle § 3 ust. 1 KSR 6 „warunkiem ujęcia (utworzenia) rezerwy lub ujęcia (dokonania) biernego rozliczenia międzyokresowego kosztów w księgach rachunkowych jest:

- wystąpienie zdarzenia obligującego jednostkę do wykonania w przyszłości świadczeń, przy czym
- zasadne, a zarazem możliwe jest wiarygodne oszacowanie kosztów (lub strat), których poniesienie jest niezbędne dla wywiązania się przez jednostkę z jej obowiązków”.

W ust. 2 ww. paragrafu zostały wymienione przesłanki, które spełnione łącznie pozwalają na utworzenie rezerwy. Rezerwę/bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów można ująć, jeżeli:

- na jednostce ciąży obecny obowiązek świadczenia (prawny lub zwyczajowy) wynikający ze zdarzeń przeszłych,

³⁴ Art. 39 ust. 5 u.r.

- b) jest prawdopodobne, że wypełnienie obowiązku spowoduje wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki,
- c) możliwe jest wiarygodne oszacowanie kwoty wykonania obowiązku”.

Według wskazań zawartych w § 3 ust. 3 KSR 6 podmiot nie może utworzyć rezerwy ani dokonać biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, które mają związek z jego przyszłą działalnością.

Wykorzystanie rezerwy następuje w wyniku powstania zobowiązania, w związku z którym została ona utworzona³⁵. Paragraf 3 ust. 6 standardu precyzuje, kiedy odbywa się zamiana rezerwy/biernego rozliczenia międzyokresowego kosztów w zobowiązanie. Otóż ma to miejsce w przypadku wystąpienia pewności co do konieczności zrealizowania przez podmiot świadczeń wynikających z ciążących na nim obowiązków. W konsekwencji następuje zmniejszenie rezerw/biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, a zwiększenie zobowiązań.

Rozwiązywanie rezerw³⁶/biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów³⁷ odbywa się wtedy, gdy ryzyko, na które zostały utworzone, uległo zmniejszeniu lub całkowicie ustało.

Warto wspomnieć, iż zarówno rezerwy, jak i bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów podlegają inwentaryzacji, nie rzadziej niż na ostatni dzień roku obrotowego, drogą porównania danych z ksiąg rachunkowych z właściwymi dokumentami i weryfikacji ich realnej wartości (§ 3 ust. 9 KSR 6).

Kolejną specyficzną kategorią rezerw są rezerwy kapitałowe. W zasadzie, z jednym wyjątkiem (kapitały rezerwowe z aktualizacji wyceny aktywów), wykraczają one poza regulacje prawa bilansowego. Ich tworzenie następuje na podstawie statutu, umowy spółki i Kodeksu spółek handlowych (Dz. U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm., dalej jako k.s.h.). Muszą być tworzone obligatoryjnie, jeżeli ich tworzenie następuje na mocy k.s.h. lub statutu. Możliwe jest też ich fakultatywne ustalenie w wyniku decyzji podjętej przez zarząd, jeśli wystąpi okoliczność potwierdzająca ich zasadność³⁸. Zgodnie z art. 192 k.s.h. rezerwy te powstają z wpłat udziałowców lub z zysku netto. Należą do części kapitału własnego jednostki. Prezentowane przez nie aktywa mogą zostać przeznaczone na pokrycie strat netto, czy też inwestycje³⁹. Rezerwy te nie wpływają na wynik finansowy jednostki. Są wykazywane w bilansie jednostki po stronie pasywów w pozycjach A.II–A.VI.

³⁵ Art. 35d ust. 3 u.r.; § 3 ust. 5 KSR 6.

³⁶ Art. 35d ust. 4 u.r.; § 3 ust. 7 KSR 6.

³⁷ Art. 39 ust. 5 u.r.; § 3 ust. 8 KSR 6.

³⁸ L. Poniatowska, *Rezerwy kapitałowe i ich znaczenie w działalności jednostki gospodarczej*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 2 (80), cz. 2, s. 172, http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/80-2016/FRFU-80-cz2-169.pdf [dostęp: 07.02.2020].

³⁹ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 58.

Szczególną podkategorię rezerw kapitałowych stanowi kapitał z aktualizacji wyceny, gdyż jest tworzony we wszystkich jednostkach, które prowadzą księgi rachunkowe. Jego występowanie ma związek z dokonywaną na dzień bilansowy wyceną zarówno środków trwałych, jak i długoterminowych aktywów finansowych, przekraczającą ich księgową wartość. Może też wynikać z urzędowej aktualizacji wyceny środków trwałych. Nie podlega podziałowi do czasu pozostawiania objętych nią środków trwałych i aktywów finansowych własnością przedsiębiorstwa⁴⁰. Rezerw tych nie można rozwiązać, poza przypadkiem zakończenia działalności w wyniku likwidacji czy upadłości⁴¹.

Ostatnią – wyjątkową – kategorię rezerw reprezentują korekty wartości aktywów. Pojęcie to wiąże się z wyceną aktywów przedsiębiorstwa. Wiarygodność wyceny dokonanej z wykorzystaniem metody ceny (kosztu) historycznej jest wątpliwa. Problem rozwiązują właśnie korekty wartości aktywów, które umożliwiają powiązanie ceny historycznej z bieżącymi i przyszłymi cenami⁴².

Wedle art. 28 ust. 1 pkt 1 u.r. aktywa trwałe są wyceniane „według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości”. Korekty wartości aktywów to ujemne lub dodatnie wartości, które zamieniają bilansową wartość aktywów w wartość odzyskiwalną (wartość godziwa lub użytkowa⁴³). Pojęcie korekty wartości aktywów obejmuje zarówno pojęcie odpisów aktualizujących (korekty *in minus* lub *in plus* historycznej wyceny aktywów), jak i przeszacowania odnoszące się do wartości godziwej⁴⁴. Nie dotyczą krajowych środków pieniężnych.

Zgodnie z § 2 ust. 14 i 15 KSR 6 odpisów aktualizacyjnych wartości aktywów dokonuje się w przypadku utraty ich wartości lub trwałej utraty wartości (korekty *in minus*). Mają one wpływ na wynik jednostki lub obniżają kapitał rezerwowy z aktualizacji wyceny. Podmioty są ustawowo zobligowane do dokonywania aktualizacji wyceny swoich aktywów na każdy dzień bilansowy. Możliwa jest również – w uzasadnionych przypadkach – korekta *in plus*, stanowiąca odwrócenie odpisu aktualizującego (zmniejszenie już istniejącego odpisu)⁴⁵. Podstawową różnicą pomiędzy korektami wartości aktywów a rezerwami na zobowiązania czy kapitałowymi jest wykorzystanie tych pierwszych od razu w momencie ich utworzenia⁴⁶.

⁴⁰ L. Poniatowska, *op. cit.*, s. 172.

⁴¹ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 61-62.

⁴² *Ibidem*, s. 67-68.

⁴³ Wartość użytkowa to przewidywana w przyszłości wartość przepływów pieniężnych wynikająca z użytkowania danego aktywa lub jego odsprzedaży.

⁴⁴ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 68-69.

⁴⁵ § 2 ust. 16 KSR 6.

⁴⁶ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 71.

Korekty wartości aktywów umożliwiają jednostce kontynuowanie działalności w wyniku zarezerwowania środków w wysokości przypuszczanej utraty wartości aktywów. Ich utworzenie ma związek z realizowaniem przez przedsiębiorstwo koncepcji rzetelnego obrazu.

Pomimo obszernej regulacji rezerw w polskim prawie bilansowym można zauważyć pewne luki w tym zakresie. Niektóre kwestie nie zostały przedstawione w wyczerpujący sposób. W tej sytuacji jednostki gospodarcze mogą korzystać z regulacji międzynarodowych, tj. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości.

Rezerwy na gruncie bilansowych regulacji międzynarodowych – MSR 37

Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”⁴⁷ ma zapewnić stosowanie odpowiednich kryteriów odnoszących się do ujmowania, wyceny, a także ujawniania informacji dotyczących rezerw będących zobowiązaniami (nie obejmuje korekt wartości aktywów).

Standard ten nie utożsamia tworzenia rezerw z oznaką ostrożności. Nie pozwala na traktowanie ich jako formy zabezpieczenia przed ryzykiem. Przypisuje im natomiast istotną rolę w określeniu wiarygodnej wielkości zadłużenia jednostki na moment bilansowy⁴⁸.

MSR 37 przedstawia warunki tworzenia rezerw, które są spójne z tymi wymienionymi w KSR 6⁴⁹. Standard dodatkowo określa, jak – w sytuacjach wątpliwych – rozpoznać, czy mamy do czynienia z występowaniem „obecnego obowiązku”, czy też nie. Zgodnie z § 15 MSR 37, jednostka może uznać, „że zdarzenie przeszłe powoduje powstanie obecnego obowiązku, jeśli – po uwzględnieniu wszystkich dostępnych dowodów – istnienie obowiązku na dzień bilansowy jest bardziej prawdopodobne niż jego brak” – np. w sytuacji sprawy sądowej⁵⁰.

MSR 37 obliguje podmioty gospodarcze do ujawniania w bilansie informacji odnoszących się do każdego rodzaju kreowanych przez nie rezerw. Wedle § 84 standardu przedsiębiorstwo musi ujawnić: wartość bilansową na początku i na końcu okresu, dodatkowe rezerwy utworzone w ciągu okresu (łącznie ze zwiększeniami dotychczasowych rezerw), kwoty wykorzystane w ciągu okresu (czyli poniesione i rozliczone z rezerwami), kwoty niewykorzystane rozwiązane w ciągu okresu oraz wzrost w ciągu okresu kwoty

⁴⁷ Dz. Urz. UE z dnia 29.11.2008, L 320/241-251.

⁴⁸ A. Hołda, *MSR/MSSF w polskiej praktyce gospodarczej*, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 168.

⁴⁹ § 3 ust. 2 KSR 6; § 14 MSR 37.

⁵⁰ § 16 MSR 37.

zdyskontowanej, wynikającej z upływu czasu oraz skutków wszelkich zmian stopy dyskontowej.

Podmiot musi wykazać poniższe informacje⁵¹:

- „krótki opis charakteru obowiązku oraz oczekiwanych terminów wynikających z tego obowiązku wpływów korzyści ekonomicznych;
- wskazania świadczące o wszelkich istotnych niepewnościach, co do kwoty i terminu wystąpienia tych wpływów. Jeśli konieczne jest podanie takiej informacji, jednostka ujawnia główne założenia poczynione odnośnie do przyszłych zdarzeń, zgodnie z paragrafem 48; oraz
- kwotę każdego zakładanego zwrotu, z podaniem kwoty składnika aktywów, która została ujęta z tytułu oczekiwanego zwrotu”.

Jednostka może zostać zwolniona z powyższych obowiązków tylko wtedy, gdy ujawnienie części lub całości tych informacji mogłoby negatywnie wpłynąć na pozycję przedsiębiorstwa w warunkach sporów z innymi stronami związanych z kwestiami, które są przyczyną utworzenia rezerwy (§ 92 MSR 37).

Wycena rezerw według krajowego i międzynarodowego prawa bilansowego

Zgodnie z art. 28 ust. 1 pkt 9 u.r. rezerwy są wyceniane w uzasadnionej i wiarygodnie oszacowanej wartości, nie rzadziej niż na moment bilansowy⁵². Wedle § 36 MSR 37 „kwota, na którą tworzona jest rezerwa, stanowi najbardziej właściwy szacunek nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku na dzień bilansowy. [Jest to] kwota, jaką – zgodnie z racjonalnymi przesłankami – jednostka zapłaciłaby w ramach wypełnienia obowiązku na dzień bilansowy lub w celu przeniesienia go na stronę trzecią na ten sam dzień” (§ 37 MSR 37). Definicje te w zasadzie są tożsame. Jednak ustawa o rachunkowości nie zawiera szczegółowych wskazówek dotyczących wyceny rezerw. Obszar ten został uzupełniony przez rozwiązania zawarte w Krajowym Standardzie Rachunkowości Nr 6 i Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości Nr 37. Wskazówki odnośnie do wyceny rezerw zostały zestawione w tabeli 1.

⁵¹ § 85 MSR 37.

⁵² Odpowiednio § 4 ust. 1 KSR 6.

Tabela 1. Porównanie zasad wyceny rezerw według KSR 6 i MSR 37

	KSR 6	MSR 37
Wskazówki dotyczące wyceny rezerw	• rzetelny szacunek (§ 4 ust. 2 i § 4 ust. 3)	• najbardziej rzetelny szacunek (§ 36-38)
Metody wyceny	• uwzględniane są wszystkie możliwe kwoty związane z tymi zdarzeniami oraz odpowiadające im prawdopodobieństwa (rezerwa dotyczy zbioru wielu przyszłych zdarzeń gospodarczych – § 4 ust. 4) • wynik najbardziej prawdopodobny (rezerwa dotyczy pojedynczego obowiązku – § 4 ust. 5)	• uwzględniane są wszystkie możliwe wyniki oraz odpowiadające im prawdopodobieństwa – wartość oczekiwana (rezerwa dotyczy zbioru wielu pozycji – § 39) • wynik najbardziej prawdopodobny (rezerwa dotyczy pojedynczego obowiązku – § 40)
Czynniki uwzględniane przy wycenie	• zdarzenia przyszłe (§ 4 ust. 8) • niepewność (§ 4 ust. 9) • zmiany wartości pieniądza w czasie – dyskontowanie (§ 4 ust. 10) • przepisy prawne (§ 4 ust. 12)	• ryzyko i niepewność (§ 42-44) • wartość bieżąca – zmiany wartości pieniądza w czasie – dyskontowanie (§ 45-47) • zdarzenia przyszłe (§ 48-50)
Czynniki niebrane pod uwagę przy wycenie	• zyski z oczekiwanego zbycia aktywów (§ 4 ust. 13)	• zyski z oczekiwanego zbycia aktywów (§ 51-52)

Źródło: opracowanie własne na podstawie KSR 6 i MSR 37.

Na podstawie powyższej tabeli należy stwierdzić, iż wskazania dotyczące określania wartości rezerw zarówno w KSR 6, jak i MSR 37 są niemal identyczne.

MSR 37 zezwala na podwyższenie kwoty rezerwy z powodu korekty z tytułu ryzyka, ale jednocześnie zabrania tworzenia nadmiernych rezerw oraz celowego zawyżania zobowiązań (§ 43 MSR 37). Standard ten nakazuje dokonywanie wyceny rezerw przed uwzględnieniem podatku dochodowego (§ 41 MSR 37).

Warto zaznaczyć, iż MSR 37 zawiera ogólne zasady dotyczące wyceny rezerw. W przypadku konkretnych rodzajów rezerw należy stosować standardy im poświęcone, tj. MSR 19 „Świadczenia pracownicze” – rezerwy na świadczenia pracownicze, czy MSR 12 „Podatek dochodowy” – rezerwy na odroczony podatek dochodowy.

Podatkowy aspekt wyceny rezerw

Prawo podatkowe istotnie różni się od prawa bilansowego. Pełni odmienne funkcje. Inne ma też cele. W związku z tym podmioty gospodarcze wykorzystują różne rozwiązania dla celów podatkowych i rachunkowych⁵³.

Rezerwy na gruncie prawa bilansowego mają szczególne znaczenie z punktu widzenia przestrzegania zasady ostrożności i najważniejszej funkcji, tj. wiarygodnego przedstawienia sytuacji majątkowo-finansowej i wyniku finansowego jednostki. Natomiast w prawie podatkowym zasada ostrożności nie jest respektowana. Jest ona sprzeczna z kluczową funkcją tego prawa – fiskalną, oraz z jego celem – tj. wykazaniem możliwie najwyższego dochodu podlegającego opodatkowaniu. Jest to powodem, dla którego rezerwy nie są akceptowane przez prawo podatkowe. Jednak ze względu na to, że są kategorią kosztową, podlegają regulacjom podatkowym.

Wedle art. 16 ust. 1 pkt 27 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 1992 r. Nr 21, poz. 86 z późn. zm., dalej jako u.p.d.o.p.) rezerwy nie należą do kosztów uzyskania przychodów⁵⁴, z wyjątkiem rezerwy na należności z tytułu udzielonych przez bank kredytów/pożyczek, a także należności z tytułu udzielonych bankowych gwarancji/poręczeń spłaty kredytów/pożyczek (art. 16 ust. 1 pkt 26 u.p.d.o.p.). Rezerwy, w momencie ich ujęcia, nie stanowią kosztu podatkowego. Ma to również związek z art. 15 ust. 4 u.p.d.o.p. Zgodnie z tym przepisem „koszty uzyskania przychodów bezpośrednio związane z przychodami, poniesione w latach poprzedzających rok podatkowy oraz w roku podatkowym, są potrącalne w tym roku podatkowym, w którym osiągnięte zostały odpowiadające im przychody”. W związku z tym rezerwy jako koszty, które w danym roku nie zostały rzeczywiście przez podatnika poniesione, nie mogą zostać zakwalifikowane do kosztów uzyskania przychodów (KUP).

Co do niektórych rezerw istnieje możliwość uznania ich podatkowo w przyszłości – z chwilą powstania zobowiązania czy wydatku. Jednostki tworzą też rezerwy, które nigdy nie będą za takie uznane. Aby podmiot mógł zakwalifikować rezerwy do kosztów uzyskania przychodów w danym roku, muszą zostać kumulatywnie spełnione następujące warunki⁵⁵:

- koszty dotyczą danego roku podatkowego (nastąpiło ich zarachowanie),
- został określony ich rodzaj i kwota oraz
- nie należą do wyłączeń z kosztów uzyskania przychodów.

⁵³ M. Kariozen, G.K. Świdarska, W. Więclaw, *Podatek dochodowy w rachunkowości*, [w:] G.K. Świdarska (red.), *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, wyd. 3, Difin, Warszawa 2016, s. 615.

⁵⁴ Odpowiednio art. 23 ust 1 pkt 22 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 1991 r. Nr 80, poz. 350 z późn. zm.).

⁵⁵ A. Kamela-Sowińska, *op. cit.*, s. 133-134.

Rezerwy – w zależności od ich podatkowego uznania lub nieuznania – będą wywoływać skutki podatkowe albo też nie. Stąd wyróżnia się dwa rodzaje rezerw – neutralne podatkowo (nie wywołują żadnych konsekwencji podatkowych) oraz wywołujące skutki podatkowe. Do pierwszej grupy należą rezerwy na odszkodowania, z tytułu gwarancji i poręczeń, na utratę zdolności do kontynuacji działalności oraz rezerwy na kary. Z kolei do drugiej grupy zalicza się rezerwy na naprawy gwarancyjne, na świadczenia pracownicze, część rezerw z tytułu restrukturyzacji, a także niektóre rezerwy na straty z operacji gospodarczych w toku.

Od zakwalifikowania rezerw do któregoś w tych dwóch rodzajów zależy sposób ewidencjonowania rezerw w chwili ich utworzenia. Rezerwy neutralne podatkowo należy księgować na koncie analitycznym KNUP (koszty nieuznane podatkowo). W tym przypadku nie dochodzi do powstania przejściowych różnic między wartością bilansową a podatkową wykreowanej rezerwy. Jej wartość podatkowa jest równa wartości bilansowej. Nie następuje zmniejszenie podstawy opodatkowania, a podmiot nie tworzy odroczonego podatku⁵⁶.

Odmienne wygląda sytuacja, gdy jednostka ujęła rezerwę wywołującą skutki podatkowe. W momencie zaistnienia zdarzenia, na które utworzono rezerwę, tj. np. w momencie wypłacenia pracownikom nagród jubileuszowych czy dokonania napraw gwarancyjnych, poczynione wydatki zostaną uznane podatkowo. W związku z tym, że w chwili wykorzystania rezerwy nie zostanie zidentyfikowany koszt księgowy, prowadzona ewidencja powinna pozwolić na rozpoznanie kosztu uzyskania przychodu, który będzie uwzględniony przy okoliczności ustalania podstawy opodatkowania. W takim przypadku w momencie ujęcia rezerwy powstanie różnica okresowa między kosztami podatkowymi i księgowymi, a to z kolei spowoduje zaistnienie różnicy przejściowej między wartością bilansową i podatkową rezerwy na zobowiązania⁵⁷.

Wykorzystanie rezerwy, jeżeli będzie w całości zaliczone do kosztu uzyskania przychodu, będzie skutkowało zmniejszeniem podstawy opodatkowania. W rezultacie wartość podatkowa rezerwy będzie wynosiła zero. Podmiot ze względu na powstanie ujemnej różnicy przejściowej będzie musiał utworzyć aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Rozwiązanie rezerw, zarówno tych neutralnych podatkowo, jak i tych wywołujących skutki podatkowe, spowoduje powstanie przychodów (w rozumieniu bilansowym). Nie będą one identyfikowane przez prawo podatkowe. W związku z tym nie będą podlegały opodatkowaniu. Ich ewidencja odbywa się na koncie analitycznym PNP (przychód nieuznany podatkowo)⁵⁸.

⁵⁶ M. Gmytrasiewicz, U. Kierczyńska, *op. cit.*, s. 109.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 110.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 114.

Podsumowanie

Podmiot gospodarczy, funkcjonując w warunkach rynkowych, jest narażony na wystąpienie różnych nieprzewidzianych sytuacji. Elementem nieodłącznym, towarzyszącym prowadzeniu każdej działalności gospodarczej, jest ryzyko. Nie każde da się wyeliminować, jednak niektóre z nich można przewidzieć. Kierownictwo jednostki ma za zadanie zabezpieczyć ją przed negatywnymi następstwami ryzyka gospodarczego możliwego do przewidzenia. Narzędziem służącym do tego jest rezerwa.

Rezerwa to szacowanie wielkości zobowiązania, które może powstać, a które jednostka będzie musiała wypełnić w przyszłości. Szacowanie stanowi istotną trudność dla kierownictwa. Jest to związane z charakteryzującą rezerwę niepewnością – co do terminu zapłaty zobowiązania i jego wielkości.

Rezerwy zabezpieczają przedsiębiorstwa przed utratą płynności. W przypadku ich nieutworzenia, pomimo przesłanek występowania ryzyka, jednostka naraża się na jej utratę – a w skrajnych przypadkach – na konieczność zakończenia prowadzonej działalności.

Rezerwy – z jednej strony – są gwarantem prawidłowej oceny sytuacji majątkowo-finansowej podmiotu. Niestety – z drugiej strony – istnieje zagrożenie, że zostaną wykorzystane w celach rachunkowości kreatywnej, ponieważ rezerwy, jako kategoria kosztowa, obniżają wynik finansowy. Rodzi to oczywistą pokusę nieuzasadnionego tworzenia rezerw.

W praktyce gospodarczej można zaobserwować zarówno przypadki zaniechania ujmowania rezerw, jak też ich nadmiernego kreowania. Obie sytuacje mają pejoratywny wydźwięk i są niedopuszczalne, ponieważ powodują zafałszowanie wyniku finansowego przedsiębiorstwa.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 1991 r. Nr 80, poz. 350 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 1992 r. Nr 21, poz. 86 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 1994 r. Nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).

Uchwała Nr 3/2014 Komitetów Standardów Rachunkowości z dnia 4 marca 2014 r. w sprawie przyjęcia znowelizowanego Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”.

Międzynarodowy Standard Rachunkowości Nr 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe” Dz. Urz. UE z dnia 29.11.2008, L 320/241-251.

Literatura

Gmytrasiewicz M., Kierczyńska U., *Rezerwy w rachunkowości i podatkach*, Difin, Warszawa 2007.

Hołda A., *MSR/MSSF w polskiej praktyce gospodarczej*, C.H. Beck, Warszawa 2013.

Kamela-Sowińska A., *Rezerwy*, [w:] A. Kamela-Sowińska (red.), *Zaawansowana rachunkowość finansowa – wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Rachunkowości, Poznań 2010.

Kariozen M., Świdarska G.K., Więclaw W., *Podatek dochodowy w rachunkowości*, [w:] G.K. Świdarska, W. Więclaw (red.), *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, wyd. 3, Difin, Warszawa 2016.

Messner Z. (red.), *Rachunkowość finansowa*, Wydawnictwo AE w Katowicach, Katowice 2004.

Niemczyk R., *Księgowanie rezerw*, Wydawnictwo AD. Drągowski S.A., Warszawa 2007.

Olchowicz I., *Rachunkowość podatkowa*, wyd. 9, Difin, Warszawa 2011.

Poniatowska L., *Klasyczne rezerwy rachunkowości i bierne rozliczenia międzyokresowe – część I*, „Monitor Rachunkowości i Finansów” 2004, nr 9.

Szmerekiet A., *Rezerwy w polityce stabilnego rozwoju przedsiębiorstwa*, [w:] *Perspektywy rozwoju rachunkowości, auditingu i analizy finansowej*, materiały konferencyjne, Uniwersytet Gdański, Sopot 1999.

Świdarska G.K. (red.), *Wzorcowy plan kont z komentarzem do ustawy o rachunkowości i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, wyd. II rozszerzone, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.

Internet

Aktywa i rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, <https://mikroporady.pl/porady/aktywa-i-rezerwy-z-tytułu-odroczonego-podatku-dochodowego>.

Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych za 2018 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5502/9/18/1/bilansowe_wyniki_finansowe_podmiotow_gospodarczych_za_2018.pdf.

Duraj A.N., *Funkcje rezerw w przedsiębiorstwie*, „Ekonomia. Rynek, gospodarka, społeczeństwo” 2003, nr 11, <http://ekonomia.wne.uw.edu.pl/ekonomia/getFile/532>.

- Gierusz J., Gierusz M., *Rezerwy w prawie bilansowym i handlowym*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego” 2009, nr 4/1, t. 7, s. 43, http://jmf.wzr.pl/pim/2009_4_1_3.pdf.
- Klimczak K., *Istota i zakres przedmiotowy rezerw w rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 58, nr 114, <https://docplayer.pl/67761878-Istota-i-zakres-przedmiotowy-rezerw-w-rachunkowosci.html>.
- Poniatowska L., *Rezerwy kapitałowe i ich znaczenie w działalności jednostki gospodarczej*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 2 (80), cz. 2, http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/80-2016/FRFU-80-cz2-169.pdf.

Mechanism of provisioning and their releasing in business entities -the balance sheet and tax approach

Abstract

Provisions are an issue regarding both law and economics. They are a complex balance sheet and tax category. They have an estimative nature and as a result they cause problems to managership. Therefore, they are usually created in far too small range. Provisions characteristics are by uncertainty of to the amount of the liability and the day of its payment. Provisions are a tool of risk management. They protect a business entity against fallout of risks and ensure the continuation of economic activity. Their task is to show a true and fair view of unit's assets and financial situation. The aim of this article is to present the importance of the provisions. What is more a description of the mechanism of provisioning and their releasing will be presented. The article will also perform tax analysis of provisions.

Keywords

provision, risk, uncertainty, mechanism of provisioning and their releasing, estimate of provisions, balance sheet approach, tax approach, tool for risk management, continuation of economic activity, true and fair view of asset and financial situation

